

L'enveja

Aquest és el sisè dels set articles dedicats a 'Reflexions a les portes de la independència', que el doctor en filologia anglesa Josep-Lluís González planteja des d'un punt de vista cultural

Com diuen els menorquins, ara que me'n recordo molt d'ells perquè tinc gravats a l'ànima l'Home del Be i el Caixer Senyor i el rústec embruix del plany del flabiol a les festes de Sant Joan, "si s'enveja fos tinya, tothom tindria barret". Quanta raó tenen a sa Roqueta! Pecat d'antiquíssima soca, l'enveja va ser responsable del primer crit i la primera sang escampats en terra dels homes quan Caïm matà Abel perquè Déu havia preferit la seva ofrena.

El magnífic recull *Flors de virtut*, traduït de l'italià al segle XV per Francesc de Santcliment, li dedica tot un capítol en què inclou cites pertinents d'autors com ara Plató, Sèneca, Ovidi i sant Agustí. Hi llegim que l'enveja consumeix l'home de la mateixa manera que el corc rosega la fusta o l'arna es cruspeix la roba. Però la comparança que més em puny és la que s'hi fa entre aquest pecat i el milà, un ocell de presa "tan envejós que, si veu sos fills engreixar en lo niu, los fir e els nafra amb lo bec en les espatlles per ço que la carn se podrisca i així s'amagreixin". Mireu que en sabien, els antics, de traslladar en paraules els sentiments més pregons i inconfessables de l'esperit!

En essència, l'enveja implica sentir desplaer del bé dels altres i goig per la seva adversitat. En la vida quotidiana, però, les seves expressions són molt diverses. I n'hi ha una que és acceptada per amplis sectors socials i que regalem en trista herència als nostres fills quan els ensenyem que han de vigilar a veure qui la té més grossa. Parlo més aviat en sentit figurat. Perquè, quan els comprem un embalum de joguines per Reis o un mòbil d'última fornada a una edat en què amb prou feines tenen seny per entendre el sentit ètic d'històries com la Ventafoç o Blancaneu, els estem convertint en consumidors que voldran tenir més que els seus companys d'escola.

El judici de Paris, gran tema de la mitologia i l'art europeus de tots els temps, és un bon exemple del poder de l'enveja, per bé que la versió que en va fer Joan Roís de Corella, intel·lectual del Renaixement valencià, incideix de manera clara en el tema de la luxúria. Venus, Juno i Atenea volen escatir qui és la més bella de les tres i donen un pom d'or a Paris per tal que en sigui jutge. Seduït per la

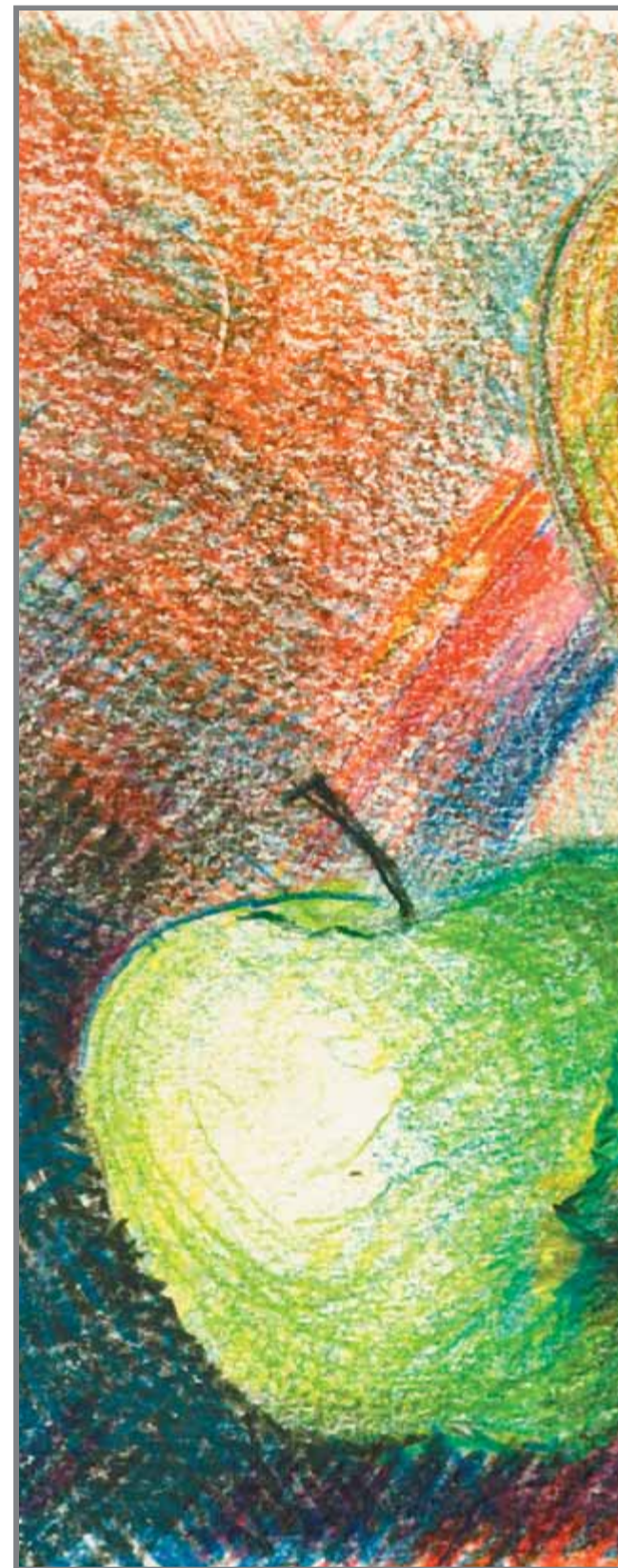
nuesa de Venus, Paris la proclama vencedora, i aquesta simple decisió provoca en última instància la guerra de Troia perquè la divinitat de la carn premia el jove amb l'amor d'Helena. L'enveja entre les tres deesses és a l'origen de la discòrdia i Paris, que simbolitza "qualsevol home en l'edat de l'adolescència criat en les silves amb delits naturals", es limita a fer d'espectador en l'arriscat joc de daus a què es lliuren elles.

Elles i ells, perquè l'enveja passa els seus dits llardosos pels cossos dels dos sexes. Eiximenis va escriure a bastament sobre els homes que "amb art especial se fan bells contra tota natura". Critica sobretot aquells que s'afaiten o que, com a bons Mickey Rourke de l'antigor, es deixen una mica de borrisol escampadet de manera que els faci semblar més atractius "per obtenir bellea e graciositat

"Si s'enveja fos tinya, tothom tindria barret", diuen a Menorca

corporal, se raen la barba sovint, e el raure aquell és escassat e floreat, lleixant ça e lla alguns pèls petits en certa figura, e llevant-los deçà e dellà, així que romanen tots com a pintats en les barbes". Tampoc no suporta els homes que es perfumen "amb civeta tanta e amb mosquet, que aparen dones de paratge".

Jo, per descomptat, no podria estar més lluny de l'homofòbia que sovint traspua dels textos d'Eiximenis ni de la misogínia de Jaume Roig. I, tanmateix, trobo algun punt en comú entre el blanc de les crítiques d'aquests autors i el desig fàustic d'eterna joventut que envaïx la cultura televisiva i publicitària moderna. En altres temps menys ignorants, el món es dividia entre platònics i aristotèlics, racionalistes i empírics, gongoristes i quevedians. O, per situar-nos a la gloriosa València quatrecentista, podríem esmentar l'avenc que separava els intel·lectuals classi-

citants de la tertúlia de Berenguer Mercader i els escriptors de caire més satíric del cercle del canonge Fenollar.

Avui, per contra, no veig enlloc que ens informin de si l'univers és pura matèria o també esperit; de si només en veiem l'ombra a l'interior d'una caverna o si algun dia podrem arribar a copsar-lo com a realitat plenament mesurable i predictable; de si la paraula literària ha de cercar l'elegància o potser l'enginy. No, això no interessa. Les pel·lícules i els anuncis han creat generacions de joves i no tan joves que o són *barbies* i *kens* d'una bellesa totalment uniformitzada o volen ser-ho. I aquesta no és l'única dualitat que se m'acut en relació al món actual, perquè n'hi ha d'altres si fa o no fa de la mateixa estofa: l'abisme que separa els consumidors de Coca-Cola i els de Pepsi, els usuaris d'Apple i els de Microsoft, els parroquians de McDonald's i els de Burger King. Vet aquí la superioritat espantosa del nostre segle!

L'enveja, però, té un altre vessant que no

Il·lustració:
JOAN OLLER

Q

En altres temps menys ignorants, el món es dividia entre platònics i aristotèlics, racionalistes i empírics, gongoristes i quevedians. Avui, per contra, no veig enlloc que ens informin de si l'univers és pura matèria o també esperit

Opinió

podem ignorar. El mot francès *envie* ja hi apunta perquè d'una banda designa el vici capital i, de l'altra, es fa servir per expressar un desig qualsevol sense que hi hagi cap connotació pecaminosa: *j'ai envie de te revoir*.

Els humans som capaços de cobejar la lluna i els estels

Aquí l'enveja es desdibuixa i esdevé ganes de fer alguna cosa, fal·lera, cobejança. Sí, aquesta última paraula és ben bella i vull reivindicar-la en el sentit positiu que s'intueix als *Costums de Tortosa*, quan se'ns diu que "veguer e batlles deuen cobejar justícia e lle-

ialtat". Aquí entrem en el terreny dels anhels i els somnis, de la percaça de la felicitat i el retorn al paradís.

Potser és això justament el que ens fa diferents dels animals: els humans som capaços de cobejar la lluna i els estels. Jàson i els seus cinquanta-cinc argonautes es van llançar a la recerca obsessiva del velló d'or, i els jueus van seguir Moisès a través d'ermots desolats i mars miraculoses per desempallegar-se de l'esclavatge i tornar a la terra promesa. A l'edat mitjana, els cavallers de la Taula Rodona van trescar fins a l'altra punta de món per abastar el Sant Greal, i Dant s'endinsà primer a l'infern i després al purgatori per poder entrar finalment al paradís i presenciar l'esperit de Déu, "l'Alta Llum qui de si sola és vera". Més modernament, Martin Luther King va somniar que havia arribat el moment de "sortir de la fosca i desoladora vall de la segregació... i treure la nació de la sorra move-dissa de la injustícia racial".

I vosaltres, catalans, quina lluna i quins es-

tels són els que cobegeu? Guillem de Cervera anhelava l'amor cortès de la dama que s'amagava rere el senyal de *Sobrepretz* i també la fi de les lluites fraticides entre els nobles i el monarca a la Catalunya del segle XIII. Si els rics homes van aconsellar Jaume I que passés a Mallorca, no va ser tant perquè aquesta fos una terra fèrtil sinó perquè la seva posició geogràfica com a illa feia que el projecte aparegués als ulls del poble com una fita utòpica, gairebé inassolible: "Serà cosa meravellosa a les gents que oïran aquesta conquesta que prengats terra e regne dins en la mar." En el seu captiveri a Itàlia, Jordi de Sant Jordi es de- lia per tornar a veure el rei Alfons, el seu senyor natural, que era l'única persona que el podria treure del calabós on era "guardats, enclòs, ferrats e pres" amb altres companys de guerra.

Al divuit anys la dèria de Francesc Fontanella era guanyar-se l'amor d'una noia de Perpinyà que es deia Maria Teresa però, poc després, aquest deler es va desplaçar cap a la figura de Pau Claris, heroi seu que acabava de morir quan encara no havien passat ni dos mesos des del moment en què, havent trencat els lligams amb el comte-duc d'Olivares, proclamà la República Catalana.

Jo us encoratjo, catalans, i us incito a menjar la poma d'Eva

Personalment, sempre m'he sentit atret pel Manelic de Guimerà i les seves idees visionàries, aquell bon salvatge que diu que el paradís no es troba en les fondes valls sinó dalt de la muntanya, on res no es corromp. I comparteixo l'avidesa de Joan Maragall per la paraula viva, que "és la cosa més meravellosa d'aquest món perquè en ella s'abracen i es confonen tota la meravella corporal i tota la meravella espiritual de la Naturalesa".

Insisteixo: a vosaltres, què és el que us fa glatir? Eva es va atrevir a menjar la poma prohibida perquè volia treure's la bena dels ulls per discernir el bé del mal com a dona adulta. Aquest era el seu somni. El 9 de novembre és a tocar i aquesta data no us pot enxampar desprevinguts. Ja heu preguntat a Jàson què cal carregar al vaixell per a la travessia que us espera? Sabeu a quin port trobareu el Sant Greal? Heu pensat als grillons amb què us podrien ferrar coll i cames?

Preguntes de difícil resposta. Però jo us encoratjo, catalans, i us incito a menjar la poma d'Eva. La cobejança no és tinya i, per tant, no us caldrà cap barret per amagar l'ansia que us mou a bastir un país al mig del mar on els veguers faran justícia i els poetes us peixeran l'ànima. Diuen que, al peu dels arcs de Sant Martí, sempre s'hi amaga un bell tresor! *